

OMÓWIENIA — RECENZJE

Emerich Coreth, Harald Schöndorf, *Philosophie des 17. und 18. Jahrhunderts*, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1983, ss. 176, Urban-Taschenbücher Kohlhammer Band 352.

Emerich Coreth, Peter Ehlen, Jozef Schmidt, *Philosophie des 19. Jahrhunderts*, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1984, ss. 192, Urban-Taschenbücher Band 353.

Z planowanej dziesięciotomowej całości podstawowego kursu filozofii, wydanej przez jezuitów z ośrodków monachijskiego i innsbruckiego, ukazały się dotychczas tomiki: 1. — antropologia filozoficzna, 2. — ogólna teoria poznania, 4. — etyka ogólna, 5. — filozofia Boga, 8. — filozofia 17. i 18. wieku, 9. — filozofia 19. wieku. Brak jeszcze ontologii, filozofii starożytnej, filozofii średniowiecznej oraz filozofii 20. wieku. Z samego zestawienia zaplanowanej całości widać, iż historia filozofii stanowi jej połowę. Ów „podstawowy kurs filozofii” realizuje się od roku 1982 i zamierza dać możliwie jak najszersze spojrzenie w problematykę dzisiejszego filozofowania w poszczególnych zakresach filozofii.

Filozofię 17. i 18. wieku napisali E. Coreth, profesor filozofii chrześcijańskiej na uniwersytecie w Innsbrucku oraz H. Schöndorf, wykładowca teorii poznania i historii filozofii w jezuickiej Wyższej Szkole Filozoficznej w Monachium. Drugi z wymienionych autorów napisał wstęp i rozdział o racjonalizmie; a zatem większość tekstu wyszła spod pióra Coretha. W omawianej pracy o filozofii siedemnasto- i osiemnastowiecznej chodzi o tę filozofię, która jest podstawą nowożytnego myślenia. Bada ona prawdę treści naszej świadomości przy pomocy metod rozumu autonomicznego i na tej podstawie rozwijają dopiero system poznania zarówno racjonalizm (przedstawiony w rozdziale „A” w rozumieniu René Descartesa, okazjonalizmu, Blaise Pascala, Barucha Spinozy, Gottfrieda W. Leibniza) jak i empiryzm (omówiony w rozdziale „B” w tej postaci, jaką mu nadawali Francis Bacon, Thomas Hobbes, John Locke, George Berkeley i David Hume). Racjonalizm i empiryzm schodzą się niejako w Oświeceniu (por. rozdział „C”, a I. Kant (którego życie i filozofię referuje Coreth w rozdziale „D”) w krytyce rozumu z jednej strony zamyka tę epokę, a z drugiej strony — przez swój zwrot transcendentálny — osiąga nową płaszczyznę refleksji filozoficznej, która zarówno jest podstawą jak też nadaje kierunek przyszłemu myśleniu. Dlatego też należy odnotować i końcowy rozdział o następcach Kanta tych niejako bezpośrednich, jak Reinhold, Jacobi, Hamann i Herder, a także o jego odnowicielach w tzw. neokantyzmie szkoły marburskiej i badeńskiej. Takie, a nie inne, przedstawienie filozofii 17. i 18. wieku służy w zasadzie celowi, któremu całość wspomnianych publikacji powinna służyć: chce ułatwić zapoznanie się z filozofią i pobudzić do krytycznego myślenia. Rzecz jasna — podobnych opracowań jest wiele i każde z nich ma swoje walory. W stosunku do omawianego dziełka zauważyć należałoby nie tyle może stosunkowo przystępny sposób wykładu problematyki filozoficznej, specyficznej dla omawianych myślicieli, ile raczej trzeba by zwrócić uwagę na dwa przede wszystkim rozdziały tej pracy: „C”, który poświęcony jest Oświeceniu, oraz „D”, w którym na stronach od 95 do 146 omawia się poglądy I. Kanta. W pierwszym przypadku urzeka syntetyczne przedstawienie bogactwa koncepcji i różnicowań, jakie składają się na ten nurt filozoficzny, który potocznie nazywa się Oświeceniem. W drugim wypadku na podkreślenie zasługuje całościowe przedstawienie filozofii myśliciela królewieckiego — mimo proporcjonalnie szerokiego rozbudowania tzw. krytycznego Kanta — z zaakcentowaniem jego właściwych intencji, tzn. jego próby nowego uzasadnienia metafizyki

przede wszystkim. W porównaniu z wcześniejszą pracą Coretha na ten temat — *Einführung in die Philosophie der Neuzeit*, Band 1: *Rationalismus, Empirismus, Aufklärung*, Freiburg 1972, ss. 168 — omówiony tutaj tomik stanowi poważne poszerzenie zakresu zagadnień filozoficznych w konstytuującej się nowożytności; rzecz jasna, niektóre partie tej najnowszej pracy przejęto dosłownie z pracy chronologicznie wcześniejszej, o czym — przykładowo — przekonać się można porównując partie dotyczące Oświecenia.

Autorami *Filozofii XIX wieku* są Emerich Coreth z Innsbrucka oraz Peter Ehlen i Jozef Schmidt z Monachium. Ehlen opracował poglądy Feuerbacha, Marxa i Engelsa oraz materializm dialektyczny w rozumieniu jego kontynuacji współczesnej; Schmidt przedstawił filozofię Hegla i Kierkegaarda; innych filozofów dziewiętnastowiecznych omawia Coreth. Całość podzielono na politerowane od „A” do „G” rozdziały, które ponadto wyróżniono 304 numerami marginalnymi — wszystko na 192 stronach łącznie z podanymi dziełami omawianych filozofów, literaturą, indeksem nazwisk i indeksem rzeczowym. Rozdział „A” nosi tytuł „od Kanta do idealizmu niemieckiego” i stanowi niejako wstęp do rozdziału „B” „idealizm niemiecki”, który omawia filozofię Johanna Gottlieba Fichtego, Friedricha Wilhelma Schellinga i Georga Wilhelma Hegla. Rozdział „C” dotyczy filozofii egzystencji, a ściślej rzecz biorąc poglądów Sören Kierkegaarda. Do idealizmu i romantyzmu — rozdział „D” — zaliczono myślicieli tej miary co Wilhelm v. Humboldt, Friedrich Schleiermacher, Friedrich Schlegel i Arthur Schopenhauer. W rozdziale „E” zatytułowanym „pozytywizm i materializm” jest mowa o pozytywizmie francuskim, niemieckim materializmie, angielskim neoempiryzmie i ewolucjonizmie. „Filozofia życia” — rozdział „F” — to przede wszystkim Fryderyk Nietzsche i Henri Bergson, ale też niemiecka filozofia życia Wilhelma Diltheya, Ludwiga Klagesa, Eduarda Sprangera i Oswalda Spenglera. Ostatni wreszcie rozdział „G” „od sensualizmu do materializmu dialektycznego” zapoznaje czytelnika z poglądami Feuerbacha, Marxa i Engelsa.

Wiadomo, że wiek dziewiętnasty był jedną z najbardziej duchowo intensywnych i produktywnych epok w historii filozofii. Po załamaniu się idealizmu niemieckiego myśl filozoficzna zróżnicowała się wielorako. Podjęto próbę zarówno wykcentowania głównych problemów jak również podkreślenia zawężeń, które potem myśl idealistyczna, podjęta w takiej perspektywie znalazła swój oddźwięk i rozpracowanie.

W zasadzie autorzy wywiązali się z postawionego im zadania: podany materiał posegregowano bardzo przejrzyście; koncepcje omawianych filozofów podano zrozumiale; wykład jest jasny; całość ułatwia zapoznanie się z problematyką filozoficzną w tym zakresie, jaki jest właściwy dla filozofii dziewiętnastego wieku. Co prezentuje się pozytywnie? 1. Należy wskazać zwłaszcza na paragrafy o Heglu — ten zakończono interesującym przeglądem pt. „Der Streit um Hegel damals und heute”, ss. 100—105, a cały ten paragraf napisał dobry znawca przedmiotu jakim jest bez wątpienia E. Coreth — oraz paragraf o Karolu Marxie; 2. Godnym zwrócenia uwagi jest wypunktowanie relacji koncepcji filozoficznych poszczególnych myślicieli do religii; 3. Niezbyt często spotyka się tego rodzaju opracowanie, jak w tym przypadku, tekstu, z tzw. pierwszej ręki: tutaj jego podstawę stanowią pisma filozofów, najczęściej cytowane według ich ostatnich wydań krytycznych. Jeżeli natomiast chodzi o to, co chciałoby się widzieć jakoś inaczej w tej książeczce, to — jak sądzę — każdy czytelnik odniesie wrażenie, że przedstawiona w niej filozofia 19. wieku, to przede wszystkim filozofia niemiecka. Rozdziały „C” i „E” oraz paragraf poświęcony Bergsonowi napisano bowiem — wyrażając się eufemistycznie — bardzo oszczędnie.

Komu mogłyby z pożytkiem służyć obydwie tomiki stanowiące części Podstawowego Kursu Filozofii? Wydaje się, że dobrze spełniłyby one swoje zadanie zwłaszcza w uczelniach teologicznych, w których cztery semestry filozofii mają zadanie wyraźnie służebne. Konieczne jednak należałoby — w wypadku posłużenia się nimi — poszerzyć wykłady przez najpierw bogatsze przedstawienie filozofii francuskiej i in. oraz przez uwzględnienie filozofii polskiej. Wartość zarówno *Filozofii 17. i 18. wieku* jak i *Filozofii 19. wieku* widzę przede wszystkim w tym, że z powodzeniem mogłyby te monografie służyć jako pomoc dydaktyczna. Nie sądzę jednak, by przetłumaczenie tych tomików na język polski było rzeczą koniecznie pożądaną.